

kebpua_dom@ztu.edu.ua

Джигора О. М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»

Супрунова І. В.

д.держ.упр., доцент, доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування, Державний університет
«Житомирська політехніка»

ВИКЛИКИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. Розглянуто сутність та значення місцевого економічного розвитку. Досліджено виклики органам місцевого самоврядування в умовах війни. Визначено труднощі з виконанням повноважень органів місцевого самоврядування у період повномасштабного вторгнення в Україну. Акцентовано на основних завданнях проєкту «Формування програм місцевого економічного розвитку через інтеграцію переміщених підприємств і внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в економічне життя територіальних громад. Визначено перелік стейкхолдерів місцевого економічного розвитку. Узагальнено основні завдання, які стоять перед органами місцевого самоврядування в умовах війни. Наголошено на актуальності прийняття важливого документу розвитку урбанізованої території «Програми місцевого економічного розвитку в умовах війни та післявоєнного відновлення».

Ключові слова: місцевий економічний розвиток, стейкхолдери, урбанізована територія, війна, відновлення, релокований бізнес, внутрішньо переміщені особи.

Розвиток держави залежить від різних чинників, але ключовими є суверенітет на своїй території, кількість і структура населення, наявність та спроможність національної економіки, інфраструктура, що з'єднує державу. Розробка нової державної політики щодо регіонального розвитку потребує всебічного аналізу та оцінки нинішньої ситуації, яка пов'язана з війною та її впливу на ситуацію в Україні в цілому, у регіонах, на урбанізованих територіях і територіальних громадах.

З огляду на сильне суспільно-політичне потрясіння, зумовлене повномасштабною збройною агресією РФ проти України, зазначених змін зазнають усі сфери, сектори і галузі як української, так і регіональних економік. За час війни росія зруйнувала тисячі об'єктів інфраструктури (руйнування продовжується досі, тому точну кількість зруйнованого зараз не можливо оцінити), у тому числі тих, які є дуже важливими для відновлення регіонів та їх розвитку — аеропорти, мостові переходи, житло та об'єкти соціального характеру для повернення людей.

На сьогодні місцеве самоврядування перебуває в непростих умовах повномасштабної війни, яка стала безпрецедентним викликом для розвитку економіки України, регіонів, громад. Війна зумовила формування нової реальності для територіальних громад і нові виклики для органів місцевого самоврядування. В умовах щоденної роботи громад над проблемами поточного життєзабезпечення вкрай важливо зуміти мобілізувати зусилля у громадах та переорієнтувати їх роботу на активізацію місцевого економічного розвитку.

Місцевий економічний розвиток — це процес взаємодії та синергії дій органу місцевого самоврядування, бізнес-спільноти, інституцій громадянського суспільства та інституційних партнерів, активних мешканців громади з метою сталого соціально-економічного розвитку громади та підвищення якості життя її мешканці [1].

Місцевий економічний розвиток має стати ключовою діяльністю для громади, а пріоритетними завданнями сьогодення для органів управління мають бути максимальна ефективність в управлінні ресурсним потенціалом відповідних територій (зокрема включення людського капіталу, фінансово-інвестиційного ресурсу, незадіяних земель в економічну діяльність), сприяння функціонуванню місцевого і релокованого бізнесу, створенню робочих місць, формування передумов для зростання надходжень до місцевих бюджетів.

Повномасштабна війна, розгорнута РФ, суттєво відкоригувала пріоритети розвитку територіальних громад в Україні, перенісши їх у бік безпеки та виживання. Внаслідок воєнних дій багато підприємств припинили свою роботу, значних руйнувань зазнала інфраструктура, чимало українців змушені були покинути свої домівки та шукати притулку в інших регіонах. Війна поклала додаткову відповідальність на ті регіони, які перебувають у тилу, щодо функціонування економіки, формування резервів, надання населенню послуг, підтримки критичної інфраструктури. У цій ситуації значно вищу спроможність і стійкість продемонстрували ті громади, які володіють розвинутим управлінським та фінансово-економічним потенціалом.

Оперативно реагуючи на виклики, спричинені війною, Проєкт USAID «ГОВЕРЛА» підтримує реалізацію проєкту «Формування програм місцевого економічного розвитку через інтеграцію переміщених підприємств і внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в економічне життя територіальних громад», покликаний розробити програми відновлення місцевої економіки, що сприятимуть поступовому переходу від екстреного реагування органів місцевого самоврядування до сталого соціально-економічного розвитку та зростання через впровадження антикризових інструментів місцевого економічного розвитку, які враховуватимуть потреби релокованих підприємств і ВПО.

З початком війни органи місцевого самоврядування стикнулися з низкою викликів, які можна розділити на дві групи:

- 1) пов'язані зі складністю виконання своїх повноважень;

- 2) пов'язані з необхідністю вирішувати додаткові завдання, спричинені війною, а саме: допомога Збройним силам України та територіальній обороні, прийом у громаді ВПО, їх розселення та реєстрація, організація постачання гуманітарної допомоги, зокрема за сприяння міжнародних партнерів та благодійних організацій, матеріальна підтримка військовозобов'язаних та добровольців, вирішення конфліктних ситуацій, що виникали у громаді з приїздом ВПО, підготовка інформації про можливості для релокованого бізнесу в громаді, допомога/організаційний супровід релокації підприємства тощо.

За таких умов питання місцевого економічного розвитку, підтримки підприємництва в громадах відійшло на другий план навіть попри зменшення доходів місцевих бюджетів у перше півріччя війни.

Труднощі з виконанням повноважень органів місцевого самоврядування пов'язані з:

- 1) змінами в законодавстві та обмеженнями щодо використання коштів місцевих бюджетів, функціонування державних автоматизованих систем обліку інформації про осіб, майно, документи;

- 2) необхідністю перманентної активної взаємодії з усіма рівнями управління, громадськими організаціями, міжнародними донорами;

- 3) необхідністю адаптації функціонування освітніх та медичних закладів в умовах війни;

- 4) зниженням бюджетних можливостей забезпечення виконання повноважень;

- 5) втратою та виснаженням людських ресурсів (цілодобова робота, виїзд працівників за кордон, мобілізація) [2].

Сучасні умови війни зумовили присутність нових учасників процесу місцевого економічного розвитку в громадах — внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та релокованого бізнесу, а

також формування нових типів взаємодії та комунікаційних мереж. Більше того, зростання ролі безпекового фактора спричинило зміну інтересів стейкхолдерів місцевого економічного розвитку (рис. 1).

Серед нових, невластивих для органів місцевого самоврядування функцій, які лягли на них після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, більшість пов'язана з прийняттям, розселенням та реєстрацією ВПО, підтримкою формувань територіальної оборони в громадах і допомогою військовим, згладжуванням соціальної напруги та вирішенням конфліктних ситуацій у громаді, що виникали між самими мешканцями, між ВПО, мешканцями і ВПО, облаштуванням укриттів.

Рис. 1. Стейкхолдери місцевого економічного розвитку

Джерело: складено автором за матеріалами [3]

Безперечно основними завданнями, які стоять перед органами місцевого самоврядування в умовах війни, є:

- збереження / відновлення темпів економічного розвитку територіальної громади;
- підтримка місцевого бізнесу та населення;
- розміщення, підтримка і налагодження комунікації з ВПО на території громади;
- залучення релокованого бізнесу;
- інтегрування ВПО та релокованого бізнесу в економіку громади.

Водночас місцевий економічний розвиток не може ґрунтуватись виключно на ситуативному прийнятті рішень, а повинен розглядатись як складова системи стратегічного планування розвитку громади.

В контексті сьогоденної ситуації метою діяльності органів місцевого самоврядування повинно стати відновлення місцевої економіки і сприяння плавному переходу від екстреного реагування до досягнення визначених стратегічних цілей соціально-економічного розвитку громади, зокрема через впровадження антикризових інструментів місцевого економічного розвитку. Фактично йдеться про те, що планування місцевого економічного розвитку не мо-

же розглядатись відірвано від затвердженої Стратегії розвитку громади, а рішення щодо місцевого економічного розвитку повинні лежати в площині операційних цілей і завдань такої Стратегії. Планування місцевого економічного розвитку спрямоване на постановку наскрізних цілей місцевого економічного розвитку в ланцюжку — Стратегія розвитку громади та План заходів з її реалізації — Програма місцевого економічного розвитку громади — місцеві цільові програми та бюджетні програми. Такий підхід дозволяє отримати наскрізну систему результатів — від стратегічних індикаторів (стратегічна складова) до показників виконання бюджетних програм (ресурсна складова) [4].

Важливим документом для громади може стати Програма місцевого економічного розвитку в умовах війни та післявоєнного відновлення. Така Програма повинна включати набір конкретних проєктів на середньострокову перспективу (2-4 роки), реалізація яких дозволить досягти цілей економічного розвитку громади, визначених у Стратегії розвитку громади. На етапі формування Програми місцевого економічного розвитку урбанізованої території відбувається підбір інструментів різних типів. Практична реалізація обраних інструментів дозволяє створити умови для розвитку місцевої економіки — сприяти створенню робочих місць, нового бізнесу, реалізації підприємницьких ініціатив мешканців та ВПО, зміцненню розширенню наявних підприємств, створенню нових можливостей для підприємців, а також поліпшенню якості життя.

Отже, одним з ключових факторів у процесі відбудови та відновлення урбанізованих України має стати робота з інвесторами, створення сприятливого бізнес-середовища та підтримка підприємницьких ініціатив.

Література

1. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання / наук.редактор Сторонянська І.З. Львів. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». 2022. 70 с.
2. Сторонянська І., Максименко А. Тенденції та ризики місцевого економічного розвитку в умовах війни. Львів. 2022. Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf
3. Посібник для органів місцевого самоврядування «Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах». Львів. 2022. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/838/LED.pdf>
4. Ткачук А., Третяк Ю. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. Інститут громадянського суспільства. 2022. Режим доступу: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/>